

EDUCAȚIA ȘI LECȚIA DE VIAȚĂ A PARADIGMELOR SPIRITUALE DIN SATUL GORJENESC

Vasile GOGONEA
Documentarist, Drd.
Universitatea „Constantin Brâncuși” din Târgu-Jiu

ABSTRACT

A defini spiritualitatea satului gorjenesc înseamnă a împleti într-o cunună de nestemate ceea ce înseamnă tradiții, obiceiuri, arhitectură populară și meșteșuguri ce datează de sute de ani, ca un ansamblu de idei și de sentimente circumscrise valorilor spiritual-morale și cultural-religioase, precum și relației acestora cu divinitatea, tocmai pentru a întări ideea că educația transcende chiar și lecției de viață a paradigmelor spirituale din mediul rural gorjenesc. Se impune, așadar, să înțelegem că în lumea satului, în contextul provocărilor aduse de noua spiritualitate modernistă și post-modernistă, educația configurează paradigma spirituală a convingerii că experiența religioasă poate să fie o trăire vie, în prezența divinității și pe calea invocării sacralului.

De aceea, paradigmele spirituale se reflectă în conștiință, iar aceasta calibrează sufletul, prin ridicarea pe o treaptă superioară a conștiinței conținute de suflet, aceea care reflectă apropierea de spirit, adică ridicarea spirituală a omului prin contopirea sufletului cu spiritul ca scop final, ca o îndreptare a omului spre lumea divină. În concluzie, sărbătorile satului gorjenesc au fost întotdeauna și rămân mereu o evadare spre o altfel de lume, spre alte zări, decât cele din fiecare zi, un demers de împlinire, dragoste, înțelegere, un prinos de recunoștință morților și credinței în Dumnezeu, dar și o ocazie de satisfacere a nevoii de întâlnire cu fiii, părinții, rudele, prietenii, un minunat prilej de comunicare între oameni. Praznicile și hramurile, pe lângă ospitalitate, mâncăruri și băuturi, s-au dovedit și se păstrează și astăzi ca fiind prilejuri ale muzicii și jocului popular, ale împărtășirii căldurii sufletești și bucuriei, o feerie a frumosului, o convergență de bună dispoziție, care i-au făcut mereu pe oameni mai buni, influențându-le evoluția în timp.

CUVINTE CHEIE: Gorj, sat, paradigma, spiritualitate

Spiritualitatea se definește ca un ansamblu de idei și de sentimente care caracterizează o colectivitate, un popor, o națiune, din punctul de vedere al vieții spirituale, al specificului culturii sale, iar pătrunderea spiritului se realizează dincolo de suprafața materială a lumii, urcând cu ajutorul Duhului Sfânt prin rugăciune și contemplare, până la comunicarea cu Dumnezeu.

Paradigma spirituală sintetizează aproape tot ceea ce ține de viața spirituală a unui individ sau popor, fiind o concepție despre lume și viață, un fel de sensibilitate pentru valorile spiritual-morale și cultural-religioase, precum și relația acestora cu divinitatea.

În acest sens, calitatea, caracterul a ceea ce este spiritual se conjugă și cu ceea ce caracterizează o colectivitate umană din punctul de vedere al vieții sale spirituale, al specificului culturii sale, ca o lecție de viață.

Conform studiului STISOC1(știință și societate) publicat recent de Catedra de Sociologie și Asistență Socială a Universității București, România se situează pe unul dintre primele locuri în Europa în ceea ce privește încrederea în superstiții sau practici pseudoreligioase, precum

horoscopul, numerele norocoase ori deochiul. Se are în vedere faptul că în prezent, 40% dintre români consideră că zodia în care s-au născut le influențează mult sau foarte mult personalitatea, spre deosebire de anul 2005, când doar 22% dintre români luau în serios horoscopul. Același studiu mai arată că 95% dintre români cred în Dumnezeu și 53% declară că merg la biserică cel puțin o dată pe lună, România fiind țara cu o populație majoritar ortodoxă cu practica religioasă cea mai crescută din întreaga Europă.

Paradigma spirituală, printr-o evaluare lucidă, deși satisface setea pentru înalt și profund, pentru transcendent, de multe ori se descoperă în ton cu negarea lui Dumnezeu, cu negarea

moralei creștine și cu acceptarea relativismului, mai ales că peste toate acestea se adaugă experiența religioasă, care se revelează ca o îndreptare spre o destinație precisă, care necesită hotărâre și disciplină, pe fondul unui crez care amintește cuvintele: «Știți unde Mă duc și știți și calea într-acolo» (Ioan 14:4), așa cum le spunea Iisus ucenicilor Săi. Paradigma spirituală propune o realitate alternativă, rod al conștiinței individuale, care poate fi construită și reconstruită după modul de viață din rural, accentul fiind pus din ce în ce mai mult pe latura experimentală. Luând în calcul provocarea noii spiritualități, creștinismul actual este obligat să își reconsidere atitudinea față de interpretarea literală a textelor sacre, respectiv centrarea pe dogme, doctrine sau moralitate subînțeleasă. În procesul de înțelegere a Scripturilor, de multe ori creștinul din mediul rural aplică adesea o hermeneutică defectuoasă, concentrându-se prea mult pe limbaj și pierzând din vedere mesajul, iar acest aspect devine un punct vulnerabil în contextul provocărilor ridicate de noua spiritualitate a post-modernității.

În capitolul consacrat normelor și valorilor în educație, domnul prof. univ. dr. Adrian Gorun, atunci când se referă la aplicarea normelor, legată de acțiunea lor asupra persoanelor, deoarece: «Ambivalența morală a identității, nu indică doar acomodare și armonie, ci și tensiuni, conflicte, întrucât imperativele ce prescriu anumite conduite sunt, în multe cazuri, diferite, existând situații potențiale în care principiile care fundamentează valorile informale ale unei civilizații să se afle în conflict cu principiile ce fundamentează valorile informale al civilizației integratoare» (Gorun, Adrian, “Studiu sociologic asupra Legii 1/2011. Educația și comunitatea”, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2013, pag. 20), mai ales că în viziunea autorului, în orice demers explicativ «trebuie avută în vedere și fecunda contaminare pozitivă a civilizațiilor

în contextul conviețuirii lor»” (Gorun, Adrian, “Studiu sociologic asupra Legii 1/2011. Educația și comunitatea”, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2013, pag. 17), am putea spune noi, chiar dincolo de transferul reciproc de valori și norme informale, tocmai pentru a întări ideea că educația transcende chiar și lecția de viață a paradigmelor spirituale din mediul rural gorjenesc.

Acest lucru se dovedește cu atât mai necesar, cu cât avem nevoie de o distincție substanțial-verbală între *educație* și *educare*, tocmai a concepe educația ca o componentă a sistemului social, ca un subsistem al sistemului social, dar, mai ales pentru a sublinia faptul că în esența sa, capitalul social desemnează sistemul de norme informale care protejează un set de valori împărtășite și chiar asumate de către membrii unui grup social, ca urmare a încrederii pe care fiecare individ în parte o are în setul de valori tradiționale, pe fondul încrederii reciproce între membrii grupului respectiv. În aceste împrejurări, să ne gândim la faptul că în urmă cu aproape două mii de ani, prin impactul provocat de noua gândire conturată prin discursul teologic și etic al Mântuitorului Iisus Hristos, sistemul iudaic nu a reușit să se depășească pe sine, rămânând încorsetat în propriile paradigme dogmatice, cu o pronunțată undă a fariseismului.

După două milenii, Biserica, la rândul ei încorsetată în tradiții și dogme reci, se confruntă cu aceeași problemă și are o singură șansă: să răspundă provocărilor actuale, redefinindu-se prin regăsirea scânteii care i-a dat viață în mediul satului care se vrea tradițional, dar, care se zbate în febra modernizării, pe fondul depopulării și al crizei demografice. De altfel, în contextul actual, în care experiența este preeminentă dogmei, creștinismul are o mare oportunitate, întrucât deține marele atu de a se fi născut mai întâi ca o experiență de viață, devenind abia ulterior dogmă și învățătură transmisă prin activitatea Sfinților Apostoli sau prin scrierile cunoscute ale Sfinților Evangheliști. Până la urmă, Sfânta Scriptură este în primul rând o mărturie a relației divino-umane, adică a unei experiențe care susține preeminența sacralului.

Cartea sacră a creștinismului nu a fost necesară pentru construirea unui sistem ceremonial complex, deoarece religiile precreștine dețineau deja o bogăție de simboluri și de ritualuri, ceea ce înseamnă că Biblia nu a fost scrisă doar pentru construirea unui sistem moral, fiindcă omenirea îi avea pe Zoroastru, pe Confucius și pe filosofii vremii. Dacă scrierile orientale, precum Vedele și Upanișadele, sunt mărturia aspirației umane după revelația sacralului, iar Coranul se pretinde a fi chiar transcrierea directă a mesajului rostit de vocea divină, Biblia este o mărturie a răspunsului divin la nevoia umană și, în același timp, a răspunsului uman la revelația divină. Prin tot ceea ce se înscrie în planul paradigmelor spiritual de anvergură universal, Biblia este o mărturie a parteneriatului divino-uman, iar de la aceasta trebuie să pornească redefinirea spiritualității creștine.

Se impune, așadar, să înțelegem că în lumea satului, în contextul provocărilor aduse de noua spiritualitate modernistă și post-modernistă, educația configurează paradigma spirituală a convingerii că experiența religioasă poate să fie o trăire vie în prezența și pe calea lui Dumnezeu. Un prim pas este reconsiderarea poziției față de scrieri sacre ale creștinismului: Scripturile nu sunt Dumnezeu, ci ele doar indică spre Cel care acționează și Se descoperă în natură, în istorie și în viața personală a fiecărui credincios. Așadar, pentru o experiență spirituală creștină autentică, revelația divină oferă doar cadrul pentru întâlnirea cu divinul omului cu Dumnezeu este aceea

care oferă iluminarea spirituală. În mare măsură, spiritualitatea autentică are nevoie de Dumnezeu care se descoperă verbal (prin Cuvântul scris) și personal (prin Iisus Hristos și Duhul Sfânt). De aceea, revelația este mijlocul potrivit pentru atingerea unei veritabile iluminări interioare, deoarece spiritualitatea care cade în subiectivism nu este decât o simplă reverie – frumoasă, dar ireală. Creștinul o știe prea bine că omul nu este Dumnezeu, ci o făptură creată de mâinile Lui, și că spiritualitatea care aduce liniște sufletească și echilibru interior se naște dintr-o cunoaștere personală a Creatorului. Doar o societate cu oameni care se închină singurului Dumnezeu adevărat este unica opțiune de supraviețuire!

În capitolul consacrat idealului educațional și fecundeii contaminării prin imitație, domnul prof. univ. dr. Adrian Gorun accentuează faptul că idealul educațional exprimă o stare de spirit a unei anumite societăți cu privire la educație și la valențele ei, dar, ca în orice domeniu: «Și în domeniul educației imitația se exprimă, în esență, în termeni comparativi, termeni ce reflectă diferențieri real-factuale în acest domeniu» (Gorun, Adrian, “Studiu sociologic asupra Legii 1/2011. Educația și comunitatea”, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2013, pag. 27), iar în acest context, în timp și peste timp, omul se dovedește un produs magic al Creatorului, și se manifestă la rândul lui, conștient sau nu, în mod magic, este un magician *in nuce*, deoarece toate activitățile noastre au un caracter magic direct sau indirect, pe diverse nivele de cunoaștere, principala acțiune magică a omului este sentimentul, trăirea intensă, iar manifestarea ei este creația, acesta fiind și marele mister al vieții. Paradigmele spirituale specifice mediului rural se

concentrează în relația de *statut*, fiindcă exprimă suportul ontic diferit al acestei relații, având morala, așa cum subliniază domnul Adrian Gorun, ca set de valori, norme și principia pentru

relația de statut. Tocmai legătura dintre divin și teluric, adică dintre spirit și materie, face ca intermediar între cele două entități fundamentale să fie sufletul. De aceea, paradigmele spirituale se reflectă în conștiință, aceasta calibrează sufletul, iar ridicarea pe o treaptă superioară a conștiinței conținute de suflet, reprezintă apropierea de spirit, adică ridicarea spirituală a omului prin contopirea sufletului cu spiritul ca scop final, ca o îndreptare a omului spre lumea divină.

Sărbătorile satului gorjenesc au fost o evadare spre o astfel de lume, spre alte zări, decât cele din fiecare zi, un demers de împlinire, dragoste, înțelegere, un prinos de recunoștință morților și credinței în Dumnezeu, dar și o ocazie de satisfacere a nevoii de întâlnire cu fiii, părinții, rudele, prietenii, un prilej de comunicare între oameni. Praznicile și hramurile, pe lângă ospitalitate, mâncăruri și băuturi, s-au dovedit și se păstrează și astăzi ca fiind prilejuri ale muzicii și jocului, ale împărtășirii căldurii sufletești și bucuriei, o feerie a frumosului, o convergență de bună dispoziție, care i-au făcut mereu pe oameni mai buni, influențându-le evoluția în timp.

Sfintele biserici construite din lemn de stejar cioplite frumos cu securea și barda se văd și astăzi în satele gorjene, în formă de corabie, acoperite cu scânduri de stejar prinse în cuie de fier, lucrate de fierarii din comună, iar temelii de sub biserici se pare că a fost la început din piatră de rău și cărămidă mică, lucrată cu mortar de var. La început, bisericile acestea din lemn se pare că nu erau tencuite, nici în interior și nici în exterior, din care cauză nu au fost deloc pictate, ci aveau în interior icoanele respective, pictate pe lemn cu ipsos, cu pardoseala din cărămidă mare. Biserica noastră tradițională este compusă din: altar, naos, pronaos și tindă, iar clopotnița este deasupra, în turla în care este așezat clopotul. Biserica din lemn este încheiată frumos, bisericeste, având cosoroabele înflorate cu barda și dalta de oamenii care au lucrat-o, ca formă și lucru, socotindu-se că fiecare bisericuță din lemn este unică. De multe ori, scriptic, nici nu se cunoaște anul când a fost construită, așa cum nu se cunosc ctitorii ei fondatori principali și nici măștrii care au lucrat-o la vremea respectivă. În tinda bisericilor din lemn, pe peretele de la intrarea în biserică sunt sfinții ocrotitori și care dau hramul satului, ca să nu mai spunem că de multe ori sunt pictate «Înfricoșata Judecată- Raiul și Iadul», așa cum se păstrează și azi, pictate pe lemn și ipsos. S-au așezat pe locul lor icoane împărătești, icoanele portative de la catapeteasmă, icoane de la iconostas, icoane mari în pronaos și unele scânduri înflorate, care s-au așezat la catapeteasmă.

Am constatat la unele biserici din lemn faptul că Sfântul Pristol din altar, care este lucrat din lemn, are forma unui potir de floare, iar deasupra masa pătrată din scânduri de stejar. Tot în anul 1868 i s-a înlocuit scândura de stejar de pe acoperiș, tot cu scândura de stejar prinsă în cuie de fier, lucrate de fierarii din comună. De cele mai multe ori, vremurile și nepăsarea oamenilor au adus la ruină aceste biserici, unele fiind amenințate cu prăbușirea. În interiorul acestor biserici sunt odoare neprețuite atât de necesare cultului, cărți de ritual, veșminte bisericesti și îmbrăcămintea trebuitoare.

De cele mai multe ori, pictorii zugrăvi de biserici și icoane au provenit din rândul țărănilor și clericilor, iar picturile realizate de ei păstrează elemente ale artei țărănești, atât sub aspectul coloritului, prin folosirea de nuanțe vii (roșu, verde, albastru), cât și prin realizarea

desenului, subiecții –sfinți având în mod frecvent înfățișarea și portul de țărani. Să mai amintim că mulți zugravi, nici nu și-au semnat picturile, rămânând niște mari anonimi (ca toți creatorii populari) prin ceea ce ne-au lăsat ca moștenire. Doar după acte, pisanii și iscălitură se mai cunosc mulți dintre cei care au împodobit lăcașurile de cult ortodox din Gorj.

Am lăsat, în final, observația privitoare la faptul că în satele noastre au fost și mai sunt și astăzi persoane care făceau și mai fac vrăji și descântece, pentru că de multe ori la aceste persoane veneau oameni și din alte județe, cărora li se cerea să aducă un prosop, un caiet și alte obiecte. La sfârșit se afuma o hârtie pe lampa cu gaz și de pe această hârtie afumată cel descântat citea un număr care reprezenta suma de bani ce trebuie plătită pentru descântec. În unele sate au fost și mai sunt și astăzi femei care fac descântece. Spre exemplu, femeia care descânta prindea de mâna dreaptă persoana respectivă și zicea:

Fugi deochetorule,
Fugi strigoiuile,
Din inimă,
Din fिकाți,
Din toate oasele,
Să plecați
Și să lăsați pe...
Curat,
Luminat,
Ca roua din câmpie,
Ca ceasul când s-a născut,
De-o fi deocheat de femeie să-i cadă cosițele,
iar de-o fi deocheat de bărbat
să-i înțepenească picioarele.
Descântecul de la mine,
Leacul de la Dumnezeu.

Cel descântat trebuia să fugă puțin ca să scape de durere. De multe ori se lua o stranchină cu apă în care se stingeau niște cărbuni din foc. Cel deocheat trebuia să bea puțin din apa aceea.

Pentru fetele de măritat din sate se făcea următorul descântec:

Plecai pe o cale,
Plecai pe o cărare,
Mă-ntâlni cu o ciută.
Ciuta era aprinsă,
Ciuta era încinsă,
-Unde te duci ciută aprinsă,
-Unde te duci ciută încinsă?
Îndărăt, ciută încinsă,
Îndărăt, ciută aprinsă!
Nu aprinde

Nouăzeci și nouă de ciobani,
Nu aprinde,
Nouăzeci și nouă de țigani,
Nu aprinde
Nouăzeci și nouă de dușmani
Și aprinde inima lui...
Să nu stea până nu m-o vedea
Și pe mine m-o lua.

În timpul friguros de iarnă, femeile se adunau la o casă și discutau diferite probleme de viață, se sfătuiau. De obicei se adunau la o femeie care știa să dea în bobi. Pentru datul cu bobii se lua un porumb cu 8 rânduri de pe care se luau 41 de boabe, iar ghicitoarea mesteca boabele zicând:

41 de bobi, 41 de frați,
Bine știți, bine să-mi dați
De știrea lui... să-mi dați

După aceea, persoana căreia i se descânta trebuia să facă cruce peste bobi cu mâna dreaptă, iar ghicitoarea împărțea bobii în două părți și apoi în mai multe părți numere cu soț și fără soț și pentru fiecare grămadă spunea câte ceva, iar bobul rămas din cei 41 era considerat bob zabavă până când se va îndeplini dorința pusă în descântec. Acest bob zăbavă putea însemna o zi, o săptămână, o lună sau un an. Dacă nu se îndeplinea dorința în termen de o zi, o săptămână sau o lună, ghicitoarea spunea să mai aștepte până la anul și atunci să vină din nou la ea.

Pentru a concluziona și a sintetiza aceste sumare aplecări asupra educației și a lecției de viață a paradigmatelor spirituale din lumea rurală gorjencească, putem spune că o astfel de activitate nu ar fi posibilă fără a ne sprijini pe ideile filosofice, sociologice, psihologice, etnologice dintre cele mai avizate, iar dacă avem în vedere că etica studiază sistemele care călăuzesc viața oamenilor ca ființe vii, ca făpturi create, fără îndoială că observațiile noastre vizează atât direcția normativă, cât și direcția utilitaristă, deoarece nu pot fi concepute valori etice în afara vieții sociale și a filosofiei morale, așa cum nu poate fi concepută educația în afara paradigmatelor spirituale specifice comunităților umane.